

TÜRKİYE’NİN ENERJİ MERKEZİ ÜLKE OLMA HEDEFİ AÇISINDAN BÖLGESEL RİSKLER VE BÖLGESEL FIRSATLAR

Cemal KAKIŞIM*

ÖZET

Küresel enerji hareketliliği açısından önemli bir coğrafi konuma sahip olan Türkiye, bölgesel anlamda enerji merkezi bir ülke olma hedefi ile hareket etmektedir. Ancak coğrafi konumu, enerji merkezi ülke olabilmesi açısından sadece fırsatları değil aynı zamanda riskleri de barındırmaktadır. Bu risklerin temelinde ise güney sınırlarındaki istikrarsız ortam ve Doğu Akdeniz’de potansiyel tedarikçi ülkelerle yaşanan sorunlar yatmaktadır. Özellikle Suriye’deki iç savaş, Irak’taki istikrarsız ortam ve Doğu Akdeniz’de Münhasır Ekonomik Bölge tartışmaları, Türkiye’nin enerji politikalarını etkilemektedir. Bu kapsamda çalışmada, Türkiye açısından bölgesel fırsatlar ve bölgesel riskler değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Enerji Merkezi, Doğal Gaz, Doğu Akdeniz

REGIONAL RISKS AND REGIONAL OPPORTUNITIES IN TERMS OF TURKEY’S GOAL OF BECOMING AN ENERGY HUB COUNTRY

ABSTRACT

Turkey, which has an important geographical location in terms of global energy mobility, acts with the goal of becoming an energy hub country in a regional sense. However, its geographical location includes not only opportunities but also risks in terms of becoming an energy hub country. The problems encountered with the potential supplier countries in the Eastern Mediterranean and unstable environment in the southern border lies at the basis of these risks. Especially, Turkey’s energy policies are affected by civil war in Syria, the unstable environment in Iraq and the discussions of the Exclusive Economic Zone in the Eastern Mediterranean. In this context, regional opportunities and regional risks are evaluated in terms of Turkey.

Keywords: Turkey, Energy Hub, Natural Gas, Eastern Mediterranean,

* Uzman, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize, cemal.kakisim@erdogan.edu.tr

1. GİRİŞ

Türkiye, petrol ve doğal gaz gibi fosil enerji kaynaklarının yer aldığı ülkeler ile bu enerji kaynaklarının yoğun olarak tüketildiği Avrupa ülkeleri arasında enerji akışını sağlayabilecek coğrafi bir konuma sahiptir. Üretici ve tüketici ülkeler arasında karasal bağlantıyı sağlaması, bölgesel enerji hareketliliği açısından Türkiye'ye geçiş ülkesi olma fırsatını sunmaktadır. Ancak coğrafi konumunun sağladığı bu avantajın farkında olan Türkiye, sadece geçiş ülkesi olmak yerine, bölgesinde enerji merkezi ülke olma hedefi ile enerji politikalarını belirlemektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin girişimleri, özellikle son dönemde doğal gaz alanında attığı adımlar ile öne çıkmaktadır.

Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ile Hazar Bölgesi ve Ortadoğu'daki tedarikçi ülkeler arasında doğal gaz akışını sağlaması planlanan Güney Gaz Koridoru (GGK) projesinin önemli bir ayağı olan Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı'nın (TANAP) inşasına başlanmıştır. Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin (IKBY) kontrolündeki doğal gazı, Türkiye ve Avrupa ülkelerine ulaştırması planlanan Şırnak Doğal Gaz Boru Hattı'nın yapım ihalesi Nisan 2017'de gerçekleştirilmiştir. İnşasına başlanan diğer bir doğal gaz boru hattı ise Rus doğal gazını Türkiye ve AB ülkelerine taşıyacak olan Türk Akımı projesidir. Bu projelerin dışında Türkiye, Doğu Akdeniz'de İsrail, Kıbrıs ve Mısır'ın Münhasır Ekonomik Bölgesi'nde (MEB) yer alan doğal gaz rezervleri AB ülkelerine ulaştırmayı hedeflemektedir.

İnşası devam eden ve planlanan doğal gaz boru hatları, hem Türkiye'nin hem de AB ülkelerinin doğal gaz talebinin karşılanması açısından alternatif güzergâh niteliğindedir. Bu boru hatları ile Türkiye, doğal gaz merkezi ülke olma gerekliliklerinden biri olan, çok sayıda tedarikçi ülkeden gelen doğal gazı, enerji ağında toplayabilme yeteneğine sahip olabilecektir. Ancak Arap Baharı sonrası ortaya çıkan bölgesel gelişmeler, güney sınırlarındaki istikrarsız ortam ve Doğu Akdeniz'de bölge ülkeleriyle yaşanan sorunlar, Türkiye'nin bölgesel açıdan risklerle karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Hem bölge ülkeleriyle hem de Suriye iç savaşı üzerinden bölgede etkili olmayı amaçlayan küresel aktörler ile mücadele yürütülmektedir. Ayrıca iç savaş nedeniyle Suriye ve Irak'ta etkili olan terör örgütleri, Türkiye'nin sınırlarını ve bölgedeki çıkarlarını tehdit etmektedir. Irak ve Suriye'nin istikrarsızlaşması ile ortaya çıkan bu tablo başta Türkiye'nin milli güvenliği olmak üzere enerji politikalarını ve geleceğe yönelik hedeflerini de olumsuz etkilemektedir.

Bu açıdan Türkiye'nin enerji politikaları kapsamında bölgesel gelişmelerin irdelenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda nitel araştırma yöntemi kullanılarak oluşturulan çalışmada konu ile ilgili kaynaklar taranarak Türkiye'nin güney doğu sınırlarında ve Doğu Akdeniz'de bölgesel açıdan öne çıkan risk ve fırsatlara yönelik değerlendirmeler yapılacaktır.

2. GÜNEY SINIRLARDAKİ İSTİKRARSIZ ORTAM, SURIYE KRİZİ VE KUZEY IRAK'TAKİ GELİŞMELER

Enerji arz güvenliğinin sağlanabilmesi için tedarikçi ülke çeşitliliği kadar enerji akışının güvenli bir şekilde sağlanabildiği enerji nakil hatlarının varlığı da önemli bir unsurdur. Bu açıdan coğrafi konumu Türkiye'ye birçok avantaj sağlarken çeşitli bölgesel risklerle karşı karşıya kalmasına da neden olmaktadır. Türkiye, özellikle son dönemde hem iç siyasi ortamı hem de bölgesel gelişmeler nedeniyle zor bir dönem yaşamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD), 2003 yılında Irak'a müdahalesi ile başlayan Türkiye'nin güney sınırlarındaki istikrarsız ortam, Ortadoğu'da Arap Baharı rüzgârı ile etkisini artırmıştır. Özellikle Ortadoğu ülkelerinde oluşan siyasi çalkantılar ve çatışma ortamının, 2011 yılı itibarıyla Türkiye'nin güneyinde en uzun sınırı paylaştığı Suriye'yi ve Irak'ı etkisi altına alması, Türkiye açısından bölgesel risk faktörlerinin artmasına neden olmuştur. Suriye'nin iç savaşa sürüklenmesiyle Türkiye'nin güney sınırlarının güvenliğine yönelik riskler daha da keskin hale gelmiştir. Özellikle Devlet'ül Irak ve's Şam'ın (DEAŞ) Suriye ve Irak'ta aralarında petrol sahalarının da bulunduğu önemli bölgeleri ele geçirmesi, Suriye ve Irak'taki siyasi krizi derinleştirmiştir.

Esad rejiminin Suriye'nin kontrolünü kaybetmesi, başta Batı İttifakı'nın başını çeken ABD ile bölgede etkili olmaya çalışan Türkiye, Katar, Suudi Arabistan, İran ve Rusya'nın Suriye'deki krize müdahil olmasına neden olmuştur. Bu ülkelerin dışında Suriye'deki iç savaşta rol alan diğer unsurlar ise ülkenin kuzey kesiminde yaşamakta olan Kürtler ve diğer muhalif gruplardır.

Irak ve Suriye'de iç savaşın derinleşmesi ve DEAŞ'ın bölgede alan genişleterek etkisini artırmasıyla ABD öncülüğündeki Batı İttifakı, Türkiye'nin de desteği ile Suriye'ye havadan müdahale etmeye başlamıştır. Batı İttifakının müdahale kararı karşısında Rusya ise Esad rejimine destek olmak, DEAŞ ve diğer ayrılıkçı muhaliflere karşı savaşmak için Esad rejiminin de daveti üzerine Suriye'ye müdahale etmeye başlamıştır.¹ Suriye'nin kuzeybatısında yer alan Lazkiye'ye yerleştirdiği füze savunma sistemleri ve yaklaşık 2000 civarındaki askeri personelle bölgedeki askeri varlığını artırmıştır.²

Devam etmekte olan iç savaşın beşinci yılında ise Suriye'de rejimin değişmesini hedefleyen Batı İttifakı, Rusya ve İran'ın desteklediği Esad rejiminin değişmeyeceğini anlayınca bu hedefinden vazgeçmiştir. Ancak

¹BBC News, Syria Crisis: Russian Air Strikes Against Assad Enemies, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34399164>, 22 Eylül 2017.

²The Wall Street Journal, Russia Expands Military Presence in Syria, Statllite Photos Show, <https://www.wsj.com/articles/russia-expands-military-presence-in-syria-satellite-photos-show-1442937150>, 22 Eylül 2017.

Türkiye, Batı İttifakı'nın bu kararına karşı çıkmış ve Esad rejiminin son bulması için bölgedeki muhalif güçlere verdiği desteği sürdürmüştür. ABD'nin değişen kararının arkasında ise İran ile varılan nükleer anlaşma temelinde İran'ın doğal gaz ve petrolünün dünya piyasalarına açılmasına yönelik planlarının bulunduğu iddia edilmektedir.³ Ancak ABD'nin bölgedeki hedefi sadece bununla sınırlı değildir. Özellikle son dönemde ABD ve Türkiye arasında Esad rejimi konusunda değişen politika ve Suriye'nin kuzeyi ile ilgili her iki ülke arasında stratejik ortaklık söylemini zedeleyecek bir tartışma sürmektedir.

Tartışmanın temel nedeni ise Suriye'nin kuzeyinde oluşturulması hedeflenen Kürt koridorudur. Türkiye, PKK'nın uzantısı olarak değerlendirdiği Suriye'nin kuzeyinde ABD'nin desteğini alan Demokratik Birlik Partisi (PYD) güçlerinin, güney sınırları boyunca Akdeniz'e kadar ulaşacak bir koridor oluşturma isteğine şiddetle karşı çıkmakta ve bunu bir beka sorunu olarak değerlendirmektedir. Türkiye'nin bu yaklaşımı karşısında ABD ise PYD güçlerinin DEAŞ'a karşı giriştiği operasyonlara destek vererek bu koridorun oluşmasına sıcak bakmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin güney sınırı boyunca oluşturulacak Kürt koridoru ile İran ve Irak'a ait enerji kaynaklarının, Türkiye'yi devre dışı bırakacak şekilde dünya piyasalarına ulaştırılması planlandığı iddia edilmektedir.⁴ ABD son dönemde PYD'ye sunduğu siyasi desteğini, yüzlerce tır ağır askeri silah, teçhizat ve malzemeler vererek⁵ daha ileri boyuta taşımaktadır.

ABD dışında, Suriye'de bölgesel enerji politikaları açısından kendi çıkarlarını korumaya çalışan diğer bir ülke ise Rusya'dır. Esad rejimine eskisi kadar büyük sınırlara sahip olmayan ancak Akdeniz'e kıyısı olan yeni bir Suriye inşa etmek için yardım etmektedir.⁶ Rusya, bu desteği ile Irak, Kürt ve İran petrolünün Akdeniz'e ulaşabilmesinde temel belirleyici olmaya, Katar doğal gazının Suriye üzerinden Avrupa'ya ulaşmasına engel olmaya, Doğu Akdeniz'de Kıbrıs, İsrail, Lübnan ve Suriye'nin doğal gaz ve petrol kaynaklarını kontrol edebilecek şekilde bölgeye yerleşmeye çalışmaktadır.⁷

Rusya'nın bu hedefi ise Türkiye'nin çıkarları ve hedefleriyle çakışmaktadır. Türkiye, Doğu Akdeniz doğal gazının yanı sıra Katar doğal gazını, Suriye üzerinden GGK ile AB ülkelerine ulaştırmayı hedeflemektedir. Rusya, Suriye'deki bu politikası ile sadece Türkiye'nin doğal gaz merkezi ülke olma hedefini baltalamamakta; aynı zamanda kendi kontrolü dışında Ortadoğu

³ Volkan Özdemir, "Rusya Suriye'de Ne Yapmak İstiyor? Enerjipolitik Bir Analiz", Enerji Piyasaları ve Politikaları Enstitüsü, 2015, <http://www.eppen.org/index.php?sayfa=Yorumlar&link=&makale=202>, 13 Eylül 2017.

⁴ Özdemir, a.g.m.

⁵ Hürriyet, ABD'den YPG'ye Silah Desteği 900 Tır'ı Geçti, <http://www.hurriyet.com.tr/abdden-ypgye-silah-destegi-900-tiri-gecti-40536539>, 13 Eylül 2017.

⁶ Özdemir, a.g.m.

⁷ Özdemir, a.g.m.

doğal gaz ve petrol kaynaklarının Avrupa'ya ulaşmasının önüne geçmek ve bu sayede AB'nin kendisine olan doğal gaz bağımlılığını devam ettirmek istemektedir. Bu açıdan Rusya'nın Suriye'ye müdahalesinin görünürdeki nedeni, Suriye'deki iç savaşın durdurulması ve Esad rejiminin desteklenmesidir. Ancak asıl hedefinin, özellikle Doğu Akdeniz'deki rekabet gücünü ve bölgesel enerji projelerindeki etkisini kaybetmemek olduğu açıktır.

Suriye krizinde Rusya ve Türkiye arasındaki en önemli görüş ayrılıklarından birisi ise PYD konusunda yaşanmaktadır. Tıpkı ABD gibi Rusya da PYD'yi desteklemektedir. Özellikle Rus jetinin, Ekim 2015'te Türk jetleri tarafından düşürülmesi sonrasında Rusya ile PYD arasındaki yakınlaşma hem askeri hem de siyasi alanlarda artmaktadır.⁸ Bu kapsamda Rusya, Türkiye'nin itirazlarına rağmen PYD'nin Moskova'da ofis açmasına izin vererek Suriye'nin geleceğiyle ilgili Astana'da yapılan toplantılarda masada yer almasını desteklemektedir.

Türkiye, Suriye'nin yanı sıra Kuzey Irak'ta da önemli fırsat ve risklerle karşı karşıyadır. İKBY'nin kontrolündeki doğal gazı, iç tüketimini karşılamak üzere ithal etmeyi ve GGK aracılığıyla AB ülkelerine ulaştırmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda Şırnak Doğal Gaz Boru Hattı'nın inşasını planlamaktadır. İKBY'nin kontrolündeki petrol ise halihazırda Irak-Türkiye (Kerkük-Yumurtalık) Ham Petrol Boru Hattı ile Türkiye üzerinden dünya piyasalarına ihraç edilmektedir. Bu açıdan Türkiye ve İKBY arasında enerji alanında geleceğe yönelik hedefler ve ortak çıkarlar bulunmaktadır.

Ancak İKBY Başkanı Mesut Barzani'nin bağımsızlık için Eylül 2017'de referandum gerçekleştirmesi Türkiye'nin tepkisine neden olmuştur. T.C. Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, Irak anayasası bakımından hukuki temeli bulunmayan bu referandum yok hükmünde kabul edilmiş ve İKBY'nin bu girişimi esefle kınanmıştır. Ayrıca açıklamada referandum sonrası bazı radikal unsurların ve terörist grupların, Türkiye'nin milli güvenliğini hedef alması halinde uluslararası hukuktan ve TBMM'nin verdiği yetkiden doğan tüm önlemlerin alınacağı vurgulanmıştır.⁹

İKBY'nin referandum kararı karşısında Türkiye'nin net tutumu, enerji politikaları da dâhil olmak üzere her iki aktör arasındaki ilişkilerin zor bir sınavdan geçeceğini göstermektedir. Bu açıdan T.C. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, İKBY'nin Türkiye'ye açılan sınır kapısını kapatılacağını

⁸ Yaroslav Samoylov, "Rusya'nın PYD/YPG Politikası", Sahipkiran Stratejik Araştırmalar Merkezi, <http://sahipkiran.org/2017/03/20/rusyanin-pyd-politikasi/>, 11 Ekim 2017.

⁹ T.C. Dışişleri Bakanlığı, No: 297, 25 Eylül 2017 İKBY Referandumu Hk., http://www.mfa.gov.tr/no_-297_-ikby-referandumu-hk.tr.mfa, 11 Ekim 2017.

ve İKBY'den Türkiye'ye ulaşan petrol akışının durdurulacağını açıklaması önemli bir göstergedir.¹⁰

Türkiye'nin enerji merkezi ülke olma hedefini olumsuz etkileyen diğer bir faktör de güney sınırlarında terör örgütlerinin varlığı ve bu örgütlerin enerji nakil hatlarına yönelik gerçekleştirdiği terörist saldırılardır. Türkiye'de 1987 ve 2010 yılları arasında enerji nakil hatlarına yönelik, başta terörist saldırılar olmak üzere toplamda 59 sabotaj gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde Irak-Türkiye (Kerkük-Yumurtalık) Ham Petrol Boru Hattı, PKK tarafından gerçekleştirilen saldırıların öncelikli hedefi haline gelmiştir. Ancak 2005 yılı itibariyle Türkiye'den geçen doğal gaz boru hatları da saldırıların hedefi olmuştur.¹¹

Suriye ve Irak'taki istikrarsız ortamın neden olduğu bölgesel anlamda oluşan boşluk ve bu boşluğun terör örgütleri tarafından doldurulması ise son dönemde saldırıların artmasına neden olmuştur. İstikrarsız ortamın terör örgütlerine sağladığı alan hâkimiyeti ve eylem yapabilme fırsatı, Türkiye açısından bölgesel anlamda riskleri artırmıştır.

Enerji nakil hatlarına yönelik terörist saldırılarda Türkiye'nin iç politikası ile bağlantılı nedenler de rol oynamaktadır. Türkiye, PKK terörünün sonlandırılması ve Kürt meselesine yönelik 2012 yılında başlayan çözüm sürecinin sonuçsuz kalması ile özellikle güney doğu illerinde ve Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlerde PKK'nın ağır saldırıları ile karşı karşıya kalmıştır. Saldırılarda güvenlik güçleri ve sivil vatandaşların yanı sıra Türkiye tarafından büyük önem verilen enerji nakil hatları projeleri de hedef olarak seçilmiştir.

Türkiye'de enerji nakil hatlarına yönelik çözüm süreci sonrası ilk saldırısı, Temmuz 2015'te Şırnak'ta Irak-Türkiye (Kerkük-Yumurtalık) Ham Petrol Boru Hattı'na gerçekleştirilmiştir.¹² Aynı boru hattına yönelik ikinci bir saldırı ise 7 ay sonra Şubat 2016'da gerçekleştirilmiş ve saldırı sonucu boru hattı uzun süre kapalı kalmış enerji akışı kesintiye uğramıştır.¹³ Özellikle Irak-Türkiye (Kerkük-Yumurtalık) Ham Petrol Boru Hattı'na yönelik gerçekleştirilen ikinci saldırı dikkat çekicidir. Saldırı, PKK ile ilişkili diğer bir terör örgütü olan Kürdistan Topluluklar Grubu'nun dış ilişkilerinden sorumlu üyesinin, Kuzey Irak ve Türkiye arasında kurulacak doğal gaz boru hattına izin

¹⁰ Anadolu Ajansı, Cumhurbaşkanı Erdoğan: Bu Karar Açıkçası Ülkemize İhanettir, <http://aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/cumhurbaskani-erdogan-bu-karar-acikcasi-ulkemize-ihanettir/919644>, 11 Ekim 2017.

¹¹ Yücel Acer vd., "Kritik Enerji Altyapı Güvenliği Projesi Sonuç Raporu", Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), No:4, 2011, s. 14.

¹² Milliyet, Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattına Saldırı, <http://www.milliyet.com.tr/kerkuk-yumurtalik-petrol-boru/ekonomi/detay/2094304/default.htm>, 16 Ağustos 2017.

¹³ Reuters, Turkey Starts Repairs on Iraqi Kurdish Oil Pipeline as Violence Flares, <http://www.reuters.com/article/us-turkey-iraq-kurds-oil-idUSKCN0W00EU>, 22 Temmuz 2017.

vermeyeceklerine ve Kürt doğal gazının Türkiye'ye ihraç edilmesini engelleyeceklerine yönelik açıklaması sonrası yaşanmıştır.¹⁴

Harita: Türkiye'nin Enerji Nakil Hatlarına Yönelik Saldırıları

Kaynak: TRT World, <http://www2.trtworld.com/turkey/pkk-attacks-natural-gas-pipeline-in-turkeys-kars-province-6604>

PKK, petrol boru hatları dışında doğal gaz boru hatlarına yönelik saldırılar da gerçekleştirmektedir. Ağustos 2015'de Azerbaycan'dan gelen doğal gaz boru hattına¹⁵ ve İran'dan gelen doğal gaz boru hattına saldırılar gerçekleştirilmiştir.¹⁶ Son saldırıların, özellikle Azerbaycan'dan gelen Bakü-Tiflis-Erzurum Boru Hattını hedef alması, yine Azerbaycan'dan Türkiye ve AB ülkelerine doğal gaz taşınması için inşası devam eden TANAP'ın geleceği açısından soru işaretlerini artırmıştır.

Enerji nakil hatlarına yönelik saldırılara rağmen Türkiye, dünyada enerji güvenliği risk sıralamasında hala makul bir konumda yer almaktadır. ABD Ticaret Odası tarafından 2015 yılında yayınlanan Uluslararası Enerji Güvenliği Risk İndeksi'nde Türkiye, 1.087 puan ile 14. sırada yer almaktadır.¹⁷ İtalya'nın 13. sırada ve Japonya'nın 15. sırada yer aldığı indekste Türkiye'nin sıralamadaki yeri, gelişmiş ülkeler arasında enerji güvenliği riski açısından durumunu ortaya koymaktadır. Buna göre Türkiye enerji güvenliği riski açısından en az Japonya ve İtalya kadar güvenli bir ülkedir. Aynı indekste

¹⁴ BasNews, PKK Won't Allow KRG to Export Natural Gas to Turkey: KCK Official, <http://www.basnews.com/index.php/en/news/kurdistan/259615>, 14 Temmuz 2017.

¹⁵ Natural Gas World, Explosion Halts Flow of Shah Deniz Gas in Turkey, <https://www.naturalgasworld.com/bte-gas-pipeline-explosion-turkey-25154>, 09 Eylül 2017.

¹⁶The Telegraph, Attack Halts Flow in Natural Gas Pipeline From Iran to Turkey, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/turkey/11768090/Attack-halts-flow-in-natural-gas-pipeline-from-iran-to-turkey.html>, 09 Eylül 2017.

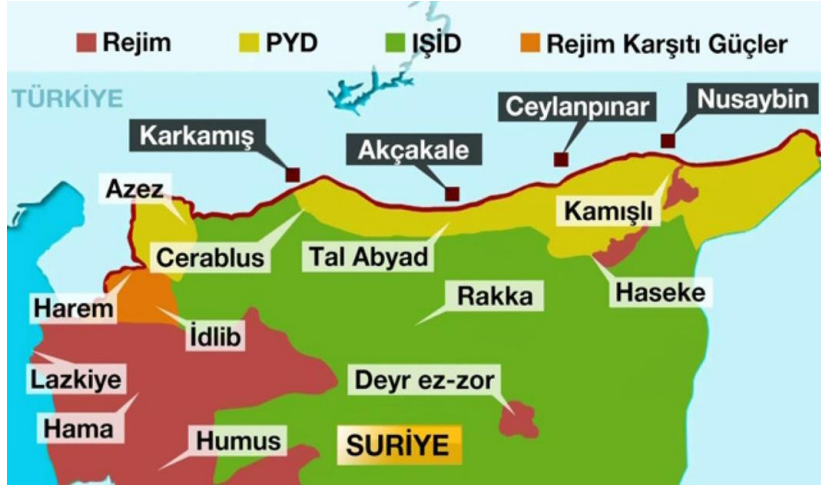
¹⁷ U.S. Chamber of Commerce, "International Index of Energy Security Risk", Institute for 21st Century Energy, 2013 Edition, s. 9.

AB için önemli bir transit ülke olan ve Rus doğal gazının büyük bir bölümünü Avrupa'ya ulaştıran Ukrayna, 2.009 puan ile 25. sırada yer almaktadır. Bu durum Türkiye'nin Ukrayna'ya göre AB için daha güvenli bir transit ülke olabileceği gerçeğini ortaya koymaktadır.

Türkiye, güney sınırlarının istikrarını sağlamak ve bölgede faaliyet gösteren terör örgütlerini etkisiz hale getirmek için yoğun çaba sarf etmektedir. Bu kapsamda Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), Ağustos 2016'da Fırat Kalkanı Harekâtını ve Ekim 2017 İdlib Operasyonunu başlatmıştır. Türkiye, bu girişimleri ile bölgenin DEAŞ'ten temizlenmesini ve güney sınırları boyunca Suriye'nin kuzeyinde oluşturulması hedeflenen Kürt koridoruna engel olmayı hedeflemektedir.

Türkiye'nin bölgeye yönelik ilk müdahalesi olan Fırat Kalkanı Harekâtı çok kısa sürede başarı göstermiştir. Harekâtın başlamasından itibaren on beş gün içerisinde, Türkiye'nin güney sınırında konuşlanan ve buradan Türkiye'nin güney illerine taciz ateşinde bulunan DEAŞ, Suriye'nin güneyine doğru geri çekilmiş ve yerini Türkiye'nin desteklediği Özgür Suriye Ordusu'na (ÖSO) bırakmıştır. Böylece DEAŞ'ın Türkiye'nin güney sınırlarını tehdit eden bir unsur olarak bertaraf edilmesi sağlanmıştır.

Harita: Kürt Koridoru ve Suriye'deki Parçalı Yapı

Kaynak: Kafkasam <http://www.kafkasam.com/rusya-kurt-koridoru-istemiyor.html>

Harekâtın diğer bir amacı ise PYD'nin ve silahlı kanadı olan Halkçı Koruma Birlikleri'nin (YPG), Fırat Nehri'nin batısına geçmesine engel olmaktır. PYD, ABD'nin desteği ile Türkiye'nin güney sınırı boyunca Irak sınırından Celabrus'a kadar olan hattın kontrolünü eline geçirmiştir. PYD'nin bu ilerleyişi karşısında Türkiye ise Fırat Nehri'nin batısına (Celabrus'a)

geçilmesini kırmızı çizgi olarak belirlemiştir.¹⁸ Bu kapsamda Türkiye, güney sınırında yer alan Azez ve Celabrus hattının PYD tarafından birleştirilerek Irak sınırından Hatay'a kadar uzanan bir Kürt koridorunun oluşturulmasına engel olmak amacıyla Fırat Kalkanı Harekâtı başarıya ulaşmıştır. Celabrus'un ve DEAŞ'ın kalesi olarak tanımlanan Al-Bab'ın DEAŞ'ten temizlenerek yerini ÖSO'nun alması, bu hedefin gerçekleşmesi açısından ilk adım niteliğindedir.¹⁹

Türkiye ve Rusya'nın ortaklaşa başlattığı İdlib Operasyonu ise Suriye'nin geleceğinin tartışıldığı Astana Görüşmelerinde Rusya, İran ve Türkiye'nin ortak kararı ile gerçekleştirilmektedir. Operasyonun Rusya, Türkiye ve İran'ı ilgilendiren ortak hedefi, İdlib'de çatışmasızlık ortamının sağlanması ve sivillere güvenli bir yaşam alanı sunulmasıdır. Türkiye açısından operasyonun öne çıkan hedefi ise Kürt koridorunun oluşmasına engel olmak ve Afrin'deki PYD yapılanmasını sınırlandırmaktır.²⁰

Türk yetkililer tarafından yapılan açıklamalar, Fırat Kalkanı Harekâtının Celabrus ve El-Bab ile sınırlı olmayacağını, Münbiç ve Rakka'ya kadar uzanacağını göstermektedir.²¹ Türkiye'nin Münbiç ve Afrin'i PYD güçlerinden arındırması, Kürt kantonlarının birleşmesinin önüne geçilmesi açısından önemlidir. Rakka'nın DEAŞ'tan temizlenmesi ise hem bölgenin istikrarına katkıda bulunması hem de PYD'nin Rakka'da DEAŞ'ın yerini almasına engel olunması açısından önem arz etmektedir.

3. DOĞU AKDENİZ'DE MÜNHASİR EKONOMİK BÖLGE BELİRLEME GİRİŞİMLERİ VE TÜRKİYE'YE KARŞI OLUŞAN İTTİFAK

Doğu Akdeniz, Türkiye'nin enerji merkezi ülke olma hedefine katkısı olabilecek ancak Türkiye açısından henüz çözüme kavuşturulamayan sorunların bulunduğu bir bölgedir. Doğu Akdeniz'de yeni enerji kaynaklarının keşfi, bölgede MEB tartışmalarının ve Kıbrıs Sorununun yeni bir alanda enerji boyutuyla tekrar gündeme gelmesine neden olmuştur.

Mısır, İsrail ve Kıbrıs'ın MEB'inde bulunan doğal gaz rezervleri, Türkiye ve AB ülkeleri açısından önemli bir kaynak niteliğindedir. Özellikle Türkiye'nin enerji merkezi ülke olması yolunda, önemli bir adım teşkil edecek

¹⁸ Murat Erdin, "Fırat'ın Batısı Neden Önemli", Sputniknews, https://tr.sputniknews.com/burasi_turkiye/20160825/1024553462/firat-bati.html, 25 Eylül 2017.

¹⁹ TRTHaber, TSK:EL Bab Kontrol Altına Alındı, <http://www.trthaber.com/haber/gundem/tsk-el-bab-kontrol-altina-alindi-300761.html>, 25 Eylül 2017.

²⁰ Veysel Kurt, Türkiye'nin İdlib Operasyonu ve Stratejik Hedefler, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, <https://www.setav.org/turkiyenin-idlib-operasyonu-ve-stratejik-hedefler/>, 12 Ekim 2017.

²¹ Amerikanın Sesi, Türkiye'nin Bir Sonraki Hedefi Rakka mı Münbiç mi, <http://www.amerikaninsesi.com/a/turkiyenin-bir-sonraki-hedefi-rakka-mi-munbic-mi/3737244.html>, 25 Eylül 2017.

GGK için doğal gaz sağlayabilecek potansiyeli barındırmaktadır. Türkiye, hem Avrupa kıtası ile olan karasal bağlantısı hem de Kıbrıs'a ve bölgedeki doğal gaz rezerv alanlarına yakınlığı nedeniyle AB ülkeleri ve Doğu Akdeniz arasında enerji akışını sağlayabilecek en uygun güzergâh ve en önemli transit ülkedir. Bu açıdan İsrail'den Kıbrıs yoluyla Türkiye'ye ulaşacak bir boru hattı, düşük yatırım maliyeti nedeniyle ekonomik olarak en uygun seçeneği oluşturmaktadır.²² Ancak Türkiye'nin en uygun güzergâh olması, bölge ülkeleri ile yaşadığı sorunlara çözüm sağlayamamaktadır.

Türkiye, 2013 yılında Mısır'da yaşanan darbe sonrası iktidara gelen askeri yönetimle ve Kıbrıs Sorunu nedeniyle Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile siyasi kriz yaşamaktadır. Bölgedeki bu gerginliğe Türkiye ve İsrail arasında, Rusya ile Türkiye arasında yaşanan uçak krizi sonrasında düzenlen ancak Filistin meselesi nedeniyle zaman zaman tekrar gerginleşen ilişkileri de dâhil edebiliriz. Bu açıdan Doğu Akdeniz, Türkiye için fırsatların geliştiği ve aynı zamanda risklerin çoğaldığı bir bölge olarak değerlendirilmektedir.

Kıbrıs'ta Türk ve Rum kesimi arasında kalıcı bir çözümün henüz sağlanamamış olması, GKRY ile Türkiye arasındaki ilişkilerin gelişmesine engel olmaktadır. Kıbrıs'ta garantör ülkelerden biri olan Türkiye, GKRY'yi resmi olarak tanımamaktadır. İtilafı durum, Doğu Akdeniz'de yeni enerji kaynaklarına ulaşılması ile daha farklı bir boyut kazanmıştır. Bu konudaki temel tartışma ise MEB tartışmaları üzerinden yürümektedir. Kıbrıs'ın MEB'inde bulunan doğal gaz kaynaklarının adadaki her iki topluma ait olduğu tezi, Türkiye ve KKTC tarafından kabul edilmesine rağmen Kıbrıs Sorununun henüz çözülememiş olması, bölgedeki doğal gazın, AB ülkelerine hangi yöntemle ve hangi güzergâh üzerinden taşınacağı konusunda belirsizliğin yaşanmasına neden olmaktadır. Ayrıca GKRY'nin Kıbrıs'a ait doğal kaynaklar konusunda tek başına hareket etmesi Türkiye ve KKTC'nin tepkisini çekmektedir.

MEB tartışmaları, özellikle 2003 yılı sonrası GKRY'nin MEB belirlemeye yönelik girişimleri ile alevlenmiştir. Bölgede enerji kaynaklarının varlığına dair somut delillerin ortaya çıkmasıyla GKRY, 2003 yılında Mısır, 2007 yılında Lübnan ve 2010 yılında İsrail ile MEB belirleyen anlaşmalar imzalamıştır.²³ Türkiye ise GKRY'nin bu girişimlerine yönelik itirazını ve tepkisini, resmi kanallar aracılığıyla yaptığı diplomatik açıklamalarıyla ve bölgedeki askeri girişimleriyle göstermiştir.

²² Loannis N. Grigoriadis, "Energy Discoveries in the Eastern mediterranean: Conflict or Cooperation?", Middle East Policy, V. 21, I. 3, Fall 2014, s. 127.

²³ Anastasios Georgakis, "Exclusive Economic Zones in Eastern Mediterranean And The Reasons For Disputes", Business College of Athens, s. 11.

GKRY ve Lübnan arasında yapılan MEB anlaşması sonrası T.C. Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, Doğu Akdeniz'de MEB veya kıta sahanlığı belirlemenin, bütün tarafların hak ve çıkarlarını dikkate alarak bölge ülkeleri arasında yapılabileceği belirtilmiştir. Kıbrıs'ın deniz yetki alanlarında KKTC'nin hakları bulunduğu belirtilerek GKRY'nin tek başına Kıbrıs'ı temsil edemeyeceği vurgulanmıştır. Ayrıca GKRY'nin diğer ülkelerle yaptığı anlaşmaların Türkiye açısından bir anlam ifade etmediği, Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin de meşru yasal haklarının bulunduğu ve GKRY'nin yaptığı ikili anlaşmalarla birleştiği deniz yetki alanlarının Türkiye'nin hak ve çıkarlarını ilgilendirdiği belirtilmiştir.²⁴

Türkiye, arama ve sondaj çalışmalarına yönelik tavrını, bölgedeki bazı askeri girişimleriyle de ortaya koymaktadır. Kasım 2008'de Kıbrıs'ın güneyinde Norveç'e ait araştırma gemisinin Türk savaş gemisi ile karşılaşması sonucu, uyarıda bulunulmuş ve askeri bir krizin ortaya çıkması engellenmiştir. Yine 2009 yılında GKRY'nin daha önceden ilan ettiği MEB'de araştırma yapan bir gemi, Türkiye'ye ait kıta sahanlığına izinsiz girdiği için Türk savaş gemilerince engellenmiştir.²⁵ Son olarak İsviçre'nin Crans Montana kasabasında başlayan KKTC ve GKRY arasındaki müzakerelerin, Temmuz 2017'de olumsuz şekilde sonuçlanması ve hemen ardından GKRY'nin, İtalya ve Fransa'ya ait enerji şirketlerinin Kıbrıs'a ait doğal gaz alanlarında sondaj çalışmalarına başlayacağını duyurması, Türkiye'nin tepkisine neden olmuştur. Bu gelişme üzerine Genel Kurmay Başkanlığı tarafından yapılan açıklamada TSK'ya ait bir fırkateynin, GKRY adına sondaj çalışması yapan gemiyi izlemeye aldığı belirtilmiştir. T.C. Dışişleri Bakanı Mevlut Çavuşoğlu ise Kıbrıs etrafındaki enerji kaynaklarında KKTC'nin de hakkının bulunduğunu ve GKRY'nin bölgede yürüttüğü tek taraflı faaliyetlere Türkiye'nin duyarsız kalamayacağını belirterek sondaj çalışmasına yönelik tepkisini dile getirmiştir.²⁶

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de sorun yaşadığı tek taraf GKRY değildir. Türkiye ve İsrail arasındaki ilişkilerin Mavi Marmara olayı ile gerginleşmesi, bölgede Türkiye aleyhine GKRY, Mısır, İsrail ve Yunanistan arasında özellikle enerji alanında bir ittifakın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu ittifak ilişkisi, özellikle Mısır ve GKRY arasındaki bölgede yer alan doğal

²⁴ T.C. Dış İşleri Bakanlığı, NO:18 - 30 Ocak 2007, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz'deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretlerini hk., http://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz-deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-iligilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_-tr.mfa, 11 Ağustos 2017.

²⁵ Tolga Demiryol, Kıbrıs'ta Enerji Diplomasisi ve Güvenlik, (Derleme) Hasret Çomak vd., Enerji Diplomasisi, Beta Yayınları, İstanbul, 2015, s. 269.

²⁶ Hurriyet Daily News, Turkish Frigate Watches Greek Cyprus Exploration Activities in Eastern Mediterranean, <http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-frigate-watches-greek-cyprus-exploration-activities-in-eastern-mediterranean.aspx?PageID=238&NID=115470&NewsCatID=341>, 15 Ağustos 2017.

gaz kaynaklarının dünya pazarlarına ulaştırılmasına yönelik olarak gelişmektedir.²⁷

Türkiye'ye karşı oluşan ortam, öncelikle GKRY ve İsrail arasında başlamış, Yunanistan ve Mısır'ın da dâhil olmasıyla gelişmiştir. Özellikle 2009 Davos Krizi ve 2010 Mavi Marmara olayı sonrası, İsrail ile GKRY'nin bölgede enerji politikalarına yönelik çıkarlarının örtüşmeye başlaması, her iki ülke arasında Türkiye'ye karşı bir ittifakın doğmasını sağlamıştır. Yine İsrail ile Türkiye ilişkilerinin gerginleştiği 2010 yılı itibariyle İsrail ve Yunanistan arasında ortak güvenlik tatbikatlarının da dâhil olduğu askeri bir işbirliği ortaya çıkmaya başlamıştır.²⁸

GKRY ve Yunanistan, bölgede Türkiye'ye karşı Mısır'ı da yanlarına almayı başarmıştır. GKRY, Yunanistan ve Mısır'ın üst düzey devlet yetkilileri arasında yapılan toplantılar ile bölgesel enerji politikaları açısından ortak bir tutum belirlenmiş ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki doğal gaz ve petrol arama faaliyetleri kınanmıştır. Ayrıca Mısır'ın Kıbrıs doğal gazını dünya pazarlarına ihraç edebilecek bir merkez olabileceği de belirtilmiştir.²⁹

Doğu Akdeniz'de Rusya'nın Kıbrıs Sorununa yaklaşımı ve GKRY ile geliştirdiği ilişkiler de Türkiye'nin enerji politikaları ve bölgesel ilişkileri açısından dikkat edilmesi gereken unsurlar arasında yer almaktadır. Doğu Akdeniz'deki enerji sahalarının hemen yanı başında yer alan Kıbrıs, özellikle yeni doğal gaz kaynaklarının keşfiyle, Rusya açısından daha önemli hale gelmiştir. Doğu Akdeniz'de şimdiye kadar askeri olarak var olmaya çalışan ve bu kapsamda Kıbrıs'ta askeri hava ve deniz üssü kurma³⁰ hedefiyle hareket eden Rusya, bölgede yeni doğal gaz kaynaklarının keşfedilmesiyle GKRY ile olan ilişkilerine enerji alanını da dâhil etmiştir. Bu kapsamda GKRY'nin bölgedeki tezlerine açık destek vermektedir. Kıbrıs Sorununun çözümü için yürütülen müzakerelerde GKRY'nin Kıbrıs'a ait doğal gazı, KKTC'ye karşı bir silah olarak kullanmasına destek vermektedir.³¹

Kıbrıs Sorununda KKTC ve GKRY arasında henüz bir çözümün sağlanamamış olması, bölgedeki doğal gazın Türkiye üzerinden AB ülkelerine ihraç edilmesini zorlaştırmaktadır. Özellikle Kıbrıs ve İsrail'e ait doğal gazın, Türkiye'ye ulaştırılmasında boru hattı güzergâhı olarak Kıbrıs topraklarının kullanılacak olması, KKTC ve Türkiye'nin GKRY'yi resmi olarak

²⁷ Daniel Dombey vd., Egypt an Cyprus Freeze Out Turkey in Possible Gas Deal, Financial Times, <http://www.ft.com/cms/s/0/90dcafea-74bb-11e4-8321-00144feabdc0.html#axzz4HO4PGqWu>, 25 Temmuz 2017.

²⁸ Demiryol, Kıbrıs'ta..., s. 275, 276.

²⁹ Demiryol, Kıbrıs'ta..., s. 277.

³⁰ Elena Holodny, Russia Reportedly Getting Military Bases in an EU State Russia Insider, <http://www.businessinsider.com/russia-military-agreement-in-cyprus-2015-2#ixzz3RDt71vfu>, 28 Temmuz 2017.

³¹ Necdet Pamir, "Doğu Akdeniz, Kıbrıs ve Doğal Gaz", Bütün Dünya, Başkent Üniversitesi Kültür Yayını, Mart 2017, s. 55.

tanımaması, boru hattının geçeceği alanların kamulaştırılma zorunluluğu, Doğu Akdeniz doğal gazının Türkiye'ye taşınmasının önündeki en büyük engellerdir.³²

Kıbrıs Sorununun çözümsüz kalması, bölgedeki diğer ülkelere ait doğal gazın da Türkiye'ye ulaştırılmasını engelleyecektir. Bölgedeki doğal gazı Türkiye'ye ulaştırması planlanan boru hatları, Kıbrıs'ın MEB sınırları içerisinde kalmaktadır. Bu nedenle GKRY'nin onayı olmadan bu hatların inşa edilme ihtimali oldukça sınırlıdır.

Türkiye'nin enerji arz güvenliğinin sağlanması ve enerji merkezi ülke olma hedefi açısından Doğu Akdeniz'deki doğal gaz kaynakları oldukça önemlidir. Bu açıdan bölgedeki doğal gaz kaynaklarının üretimi ve transferiyle ilgili Türkiye ve GKRY arasında Kıbrıs Sorunu nedeniyle yaşanan sorunların çözümünü de etkileyebilecek iki teorik yaklaşım bulunmaktadır.³³ Bunlardan ilki, taraflar arasındaki siyasi ve hukuki anlaşmazlıklar çözüme kavuşturulduktan sonra, doğal gaz kaynaklarının nasıl işletileceğinin belirlenmesini öngören büyük uzlaşma formülüdür. Diğer ise tarafların siyasi ve hukuki anlaşmazlıkları bir tarafa bırakarak enerji özelinde sınırlı bir anlaşma yolunu tercih etmeleridir. Hatta sınırlı anlaşma ve pazarlık süreci ile barış görüşmelerinin tekrar canlanması ve sınırlı anlaşmanın etkilerinin orta vadede görülmesi ile karşılıklı bağımlılık temelinde siyasi çözümün oluşma ihtimali bulunmaktadır.³⁴ Ancak sınırlı bir anlaşmanın sağlanması, Türkiye'nin taraf olarak GKRY'yi tanıması anlamına geleceği için bu seçeneğin gerçekleşme ihtimali oldukça sınırlıdır. Bu konuda en önemli örnek, Türkiye'nin, GKRY tanıma anlamına geleceği için AB ile yürüttüğü müzakere sürecinin tıkanmasını göze alarak Ek Protokol'ü³⁵ uygulamamasıdır. Tanıma anlamına geleceği için henüz limanlarını GKRY'ye açmayan Türkiye'nin, bu adımı atması oldukça düşük bir ihtimaldir.

Doğu Akdeniz'de Türkiye açısından fırsat ve risklerin ortaya çıkmasında rol alan diğer bir aktör ise Mısır'dır. Mısır, özellikle son dönemde yeni doğal gaz sahalarının keşfedilmesiyle Doğu Akdeniz'de öne çıkan ve Türkiye için tedarikçi olma ihtimali bulunan ülkeler arasında yer almaktadır. Ancak her iki ülke arasındaki ilişkilerin Mısır'daki darbe girişimi sonrası gerginleşmesi, Doğu Akdeniz'de başta enerji olmak üzere birçok alanda

³² Tuğçe Varol, "İsrail-Türkiye Boru hattı 2020'ye Hazır Olacak Mı?", 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 2015, <http://www.21yzyt.org/tr/arama/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari-merkezi/2015/01/23/7997/israil-turkiye-boru-hatti-2020ye-hazir-olacak-mi>, 17 Ağustos 2017.

³³ Tolga Demiryol, "Doğal Gaz ve Kıbrıs Sorunu", Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi Londra: Research Turkey, Mart 2015, C. IV, S. 3, s.79-91.

³⁴ Demiryol, Doğal Gaz..., s.79-91.

³⁵ Ek Protokol, Türkiye'nin Gümrük Birliği Anlaşmasını, GKRY'nin de dâhil olduğu 10 yeni üyeyi kapsayacak şekilde genişlettiği anlaşmadır. Türkiye Ek Protokol'ü, Temmuz 2005'de imzalamıştır. Ancak hemen ardından GKRY tanımadığına dair bir deklarasyon yayınlamıştır. Bu kapsamda Türkiye, GKRY karşı Ek Protokol'ü uygulamamaktadır.

Mısır'ın Türkiye aleyhine hareket etmesine neden olmuştur. Mısır, özellikle Türkiye'nin GKRY ve İsrail ile yaşadığı siyasi sorunları fırsata çevirmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda özellikle İsrail ve Kıbrıs'a ait bölgedeki doğal gazı hem kendi iç tüketimini karşılamak³⁶ hem de sıvı doğal gaz (LNG) olarak dünya piyasalarına sunmak için girişimde bulunmaktadır.³⁷ Türkiye açısından Doğu Akdeniz doğal gazının yön değiştirmesine neden olacak Mısır'ın bu girişimi, Türkiye'nin bölgesinde enerji merkezi ülke olma hedefini zayıflatma tehlikesi taşımaktadır.

Harita: Doğu Akdeniz'deki Doğal Gaz Sahalar

Kaynak: Lebanon Gas News, <http://lebanongasnews.com/wp/gas-from-israels-leviathan-could-reach-markets-by-late-2019-noble-manager/>

Mısır'a ait rezervlerin de arasında yer aldığı Doğu Akdeniz doğal gaz kaynakları, Türkiye ve AB ülkeleri açısından enerji güvenliğinin temel gerekliliklerinden biri olan çeşitliliği sağlayabilecek, alternatif bir enerji kaynağı niteliğindedir. Bu açıdan özellikle 2015 yılında Mısır'ın MEB'inde bulunan Zohr doğal gaz sahasında önemli miktarda doğal gaz rezervine

³⁶ Karen AYAT, "A Look at Eastern Mediterranean Gas in Light of The Leviathan Deal, Natural Gas World, 2015, <https://www.naturalgasworld.com/non-binding-agreement-export-gas-leviathan-egypt-26731>, 02 Temmuz 2017.

³⁷ Nikos Tsafos, "Egypt: A Market for Natural Gas from Cyprus and Israel?" The German Marshall Fund of The United States, 2015, s. 13.

ulaşılması, Türkiye'nin dikkatinin bu bölgede toplanmasına neden olmuştur. Zohr doğal gaz sahası, İsrail ve Kıbrıs ait doğal gazın bulunduğu Leviathan ve Aphrodite doğal gaz sahalarına oldukça yakın bir mesafede yer almaktadır. Zohr, Aphrodite'e yaklaşık 90 km, Leviathan'a ise 97 km'lik bir mesafede bulunmaktadır.³⁸ Zohr'un diğer doğal gaz sahaları ile olan bu yakınlığı, Türkiye açısından Mısır doğal gazını önemli hale getirmektedir. Türkiye, Mısır'ın Zohr sahasındaki doğal gaz rezervlerinin, AB ülkelerine ulaştırılmasında önemli bir rol oynayabilir. Ancak Türkiye'nin Mısır ile yaşadığı siyasi kriz bu seçeneği imkansız kılmaktadır.

Türkiye, Doğu Akdeniz'de doğal gaz kaynakları bulunan ve Tamar sahasında ilk doğal gaz üretimini başlatan İsrail ile Davos Krizi ve Mavi Marmara sonrası bozulan ilişkilerini, Suriye'de iç savaşın derinleşmesi ve Rusya ile yaşanan uçak krizinin de etkisiyle belirli ölçüde düzelse de tam anlamıyla rayına oturtamamıştır. Bu durumun temel nedenini ise Türkiye'nin Filistin Meselesi nedeniyle sergilediği duruş ve zaman zaman İsrail ile Filistin arasında yaşanan çatışmalar oluşturmaktadır.

Türkiye ve İsrail, Haziran 2016'da ilişkilerinin düzelmesini hedefleyen bir mutabakat metni imzalamıştır.³⁹ Türkiye'nin taleplerinin önemli ölçüde yerine getirildiği mutabakat metninde yer almamasına rağmen, iki ülke, İsrail'e ait doğal gazın Türkiye üzerinde AB ülkelerine taşınması konusunda anlaşmıştır.⁴⁰ İlişkilerde sağlanan iyileşme sonrası, İsrail doğal gazının Türkiye'ye ve Türkiye üzerinden AB ülkelerine ulaştırılması konusunda görüşmeler başlamıştır.⁴¹

Varılan mutabakata ve enerji alanındaki hedeflere rağmen her iki ülke arasındaki ilişkiler kırılğan bir seyir izlemektedir. Özellikle İsrail'in, Batı Şeria'da Yahudi yerleşim bölgelerinde yasadışı konutların inşasına izin vermesi ve Mescid-i Aksa'da Müslümanların ibadet özgürlüğünü sınırlayan uygulamalara başvurusu, Türkiye'nin tepkisini çekmektedir. İsrail'in Filistin'deki tek taraflı ve kabul edilemez uygulamalarının artarak devam etmesinin, Türkiye ve İsrail arasında Doğu Akdeniz'de kurulması hedeflenen enerji ortaklığını daha başlamadan sonlandırma ve her iki ülke arasındaki ilişkileri tekrar eski gergin duruma döndürme olasılığı bulunmaktadır. İlişkilerin bu yöne kayması ise İsrail'in GKRY, Yunanistan ve Mısır ile Türkiye'ye karşı ortak hareket etmesine zemin oluşturacaktır.

³⁸ Elias Hazou, Plan B for Gas Pipeline, <http://cyprus-mail.com/2015/10/19/plan-b-for-gas-pipeline/>,

³⁹ The Washington Post, Israel and Turkey Announce Deal to Repair Relations After Six-year Split, https://www.washingtonpost.com/world/israel-turkey-announce-deal-to-repair-relations-after-six-year-split/2016/06/27/aa2399ae-3bd5-11e6-9e16-4cf01a41dec_story.html, 15 Ağustos 2017.

⁴⁰ Haaretz, Israel and Turkey Officially Announce Approachment Deal, Ending Diplomatic Crisis, <http://www.haaretz.com/israel-news/1.727369>, 15 Ağustos 2017.

⁴¹ Haaretz, Israel, Turkey Discuss Energy Cooperation, Possible Natural Gas Pipeline, <http://www.haaretz.com/israel-news/business/1.747306>, 15 Ağustos 2017.

GKRY, Yunanistan, İsrail ve Mısır arasında Türkiye'ye karşı gelişen işbirliği, Türkiye için iki farklı sonuç ortaya çıkarmaktadır. İlk sonuca göre Mısır, Yunanistan ve GKRY'nin LNG tesisleri ve boru hatları ile bölgede yer alan enerji kaynaklarının dış pazarlara taşınmasında rol almak istemesi, Türkiye'nin enerji merkezi ülke olma hedefini zayıflatmaktadır. Bu ihtimalin gerçekleşmesi ise sadece Türkiye'nin enerji politikalarını etkilememekte aynı zamanda Doğu Akdeniz'de siyasi anlamda etkin olma hedefini de sınırlandırmaktadır.⁴² İkinci sonuç ise Yunanistan, GKRY, Mısır, İsrail ve Rusya'nın Doğu Akdeniz'de gelişen siyasi ve askeri işbirliği, Türkiye açısından bölgede çevrelendiği fikrinin oluşmasını sağlamaktadır.⁴³ İsrail'in GKRY ve Yunanistan ile Türkiye'ye karşı ittifak oluşturmak için çaba göstermesi, benzer şekilde Mısır'ın İsrail, Yunanistan ve GKRY ile ilişkilerini güçlendirmesi ve ABD ile AB'nin Türkiye ve GKRY arasındaki enerji kaynaklarının mülkiyetine yönelik tartışmalarda GKRY'den yana tavır sergilemesi, Türkiye'nin bölgede çevrelendiği hissini arttırmaktadır.⁴⁴

SONUÇ

Enerji merkezi ülke olmayı hedefleyen ülkelerin, tüketici ülkeler açısından enerji arz güvenliğini, tedarikçi ülkeler açısından ise enerji talep güvenliğini sağlayabilecek bir enerji alt yapısına sahip olması oldukça önemlidir. Bu açıdan enerji merkezi ülke olma hedefi ile enerji politikalarını belirleyen Türkiye'nin, siyasi açıdan istikrarlı tedarikçi ülkelerden gelen enerji kaynaklarını, her türlü dış etkiden uzak, güvenilir enerji nakil hatlarıyla ülkesinde toplayabilmesi gerekmektedir. Ancak güney sınırlarındaki istikrarsız ortam ve Doğu Akdeniz'de potansiyel tedarikçi ülkelerle yaşadığı siyasi sorunlar, Türkiye açısından bunu gerçekleştirmenin pek de kolay olmadığını göstermektedir.

Türkiye'de son dönemde PKK'nın artan terör saldırılarında, Irak ve Suriye'deki ortamın ve iç politikada yaşanan siyasi gelişmelerin etkisi bulunmaktadır. Özellikle çözüm sürecinin kesintiye uğraması ve Suriye'nin kuzeyinde yaşanan gelişmeler, Türkiye'nin sınır güvenliğini olumsuz etkilemektedir. Hâlihazırda sınırlardaki saldırıları gerçekleştiren tek örgüt PKK'dır. Ancak gelecekte Türkiye'ye ulaşan sınır ötesi enerji nakil hatlarına yönelik saldırılara, DEAŞ'ın veya ondan türeyebilecek farklı grupların dâhil olmayacağına bir garantisi bulunmamaktadır. Bu nedenle hem Suriye'de hem de iç politikada yaşanan sorunların çözüme kavuşması, Türkiye'nin enerji merkezi ülke olma hedefi açısından önemlidir. İç politikada Kürt meselesinin çözümünü ve PKK'nın etkisizleştirilmesini sağlayacak adımların atılması, dış

⁴² Demiryol, Kıbrıs'ta..., s. 279.

⁴³ Demiryol, Kıbrıs'ta..., s. 279.

⁴⁴ Demiryol, Kıbrıs'ta..., s. 279, 280.

politikada ise Suriye'de Türkiye'nin güney sınırlarının güvenliğini ve istikrarını sağlayacak politikaların izlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda özellikle Kürt koridorunun oluşturulmasına, Irak ve Suriye'nin bütünlüğünü bozacak şekilde Kuzey Irak'ta ve Suriye'nin kuzeyinde bir Kürt devletinin kurulmasına izin verilmemelidir. Bağımsızlık referandumu gerçekleştiren İKBY ile siyasi diyalogun devam ettirilmesi ancak ağırlıklı olarak Irak merkezi hükümeti ile ilişkilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Kürt koridorunun oluşması halinde sadece hâlihazırda Irak ve Türkiye arasında petrol taşıyan Irak-Türkiye (Kerkük-Yumurtalık) Ham Petrol Boru Hattı devre dışı kalmayacaktır, aynı zamanda İran ve Irak'tan ve hatta Katar'dan Türkiye'ye ulaşması planlanan doğal gaz ve petrol boru hatlarının da önüne geçilmiş olunacaktır. Bu ülkelere ait petrol ve doğal gaz ise ABD ve Rusya gibi küresel aktörlerin emri altındaki Kürt devleti veya Kürt koridoru üzerinden dünya piyasalarına ulaştırılacaktır. Bu senaryonun gerçekleşmesi durumunda, Türkiye, hali hazırda Irak petrolünün dünya piyasalarına ulaşmasını sağlayan transit ülke pozisyonunu kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalacak ve aynı zamanda Türkiye'nin enerji merkezi ülke olma hedefi de zayıflamış olacaktır. Bu açıdan başarı ile sonuçlanan Fırat Kalkanı Harekâtı gibi Kürt koridorunun oluşmasına engel olacak benzeri askeri girişimlerin, ihtiyaç duyulması halinde tereddütsüz gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Doğu Akdeniz'deki doğal gaz kaynakları açısından da benzer bir durum söz konusudur. Bölge enerji kaynaklarının, dünya piyasalarına ihraç edilmesi açısından Türkiye'nin bölgedeki en önemli rakibi Mısır'dır. Mısır, mevcut LNG tesisleri sayesinde bölgedeki enerji kaynaklarını dünya piyasalarına ulaşmasını sağlayabilir. Bu açıdan bölge ülkeleri tarafından Mısır'ın transit ülke olarak tercih edilmesi, Türkiye'nin enerji merkezi ülke olma hedefini olumsuz etkileyecektir. Bu senaryonun gerçekleşmemesi için Kıbrıs Sorununun çözüme kavuşturulması ve bölgede İsrail ile ilişkilerin geliştirilmesi önemlidir. Türkiye'nin özellikle KKTC'nin haklarını kaybetmesine neden olmayacak şekilde, Kıbrıs Sorununun bir an önce çözüme kavuşması için desteğini sürdürmesi gerekmektedir. Ayrıca İsrail ile varılan mutabakat çerçevesinde iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi ve Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye karşı oluşan bloktan İsrail'in uzaklaşması sağlanmalıdır.

Türkiye'nin bölgede atabileceği diğer bir adım ise Doğu Akdeniz'deki arama ve sondaj çalışmalarını kararlılıkla sürdürerek, GKRY'nin Kıbrıs Sorununun çözümü konusunda uzlaşmaz tutumunun yumuşamasını sağlamak ve GKRY'yi tekrar müzakere masasına oturtmaktır. Türkiye'nin arama faaliyetleri kapsamında doğal gaz rezervlerine ulaşması, GKRY'yi Kıbrıs sorununun çözüm konusunda adım atmaya zorlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acer, Yücel, vd., “Kritik Enerji Altyapı Güvenliği Projesi Sonuç Raporu”, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), No:4, 2011, s. 14.
- Amerikanın Sesi, Türkiye’nin Bir Sonraki Hedefi Rakka Mı Münbiç Mi, <http://www.amerikaninsesi.com/a/turkiyenin-bir-sonraki-hedefi-rakka-mi-munbic-mi/3737244.html>, 09 Temmuz 2017.
- Anadolu Ajansı, Cumhurbaşkanı Erdoğan: Bu Karar Açıkçası Ülkemize İhanettir, <http://aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/cumhurbaskani-erdogan-bu-karar-acikcasi-ulkemize-ihanettir/919644>, 11 Ekim 2017
- Ayat, Karen, “A Look at Eastern Mediterranean Gas in Light of The Leviathan Deal, Natural Gas World, 2015, <https://www.naturalgasworld.com/non-binding-agreement-export-gas-leviathan-egypt-26731>, 02 Temmuz 2017.
- BasNews, PKK Won’t Allow KRG to Export Natural Gas to Turkey: KCK Official, <http://www.basnews.com/index.php/en/news/kurdistan/259615> , 14 Temmuz 2017.
- BBC News, Syria Crisis: Russian Air Strikes Against Assad Enemies, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34399164>, 02 Ağustos 2017.
- Demiryol, Tolga, “Doğal Gaz ve Kıbrıs Sorunu”, Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi Londra: Research Turkey, Mart 2015, C. IV, S. 3, s.79-91.
- Demiryol, Tolga, Kıbrıs’ta Enerji Diplomasisi ve Güvenlik, (Derleme) Hasret Çomak vd., Enerji Diplomasisi, Beta Yayınları, İstanbul, 2015, s. 269.
- Dombey, Daniel, vd., Egypt an Cyprus Freeze Out Turkey in Possible Gas Deal, Financial Times, <http://www.ft.com/cms/s/0/90dcafea-74bb-11e4-8321-00144feabdc0.html#axzz4HO4PGqWu>, 25 Temmuz 2017.
- Erdin, Murat, “Fırat’ın Batısı Neden Önemli”, Sputniknews, https://tr.sputniknews.com/burasi_turkiye/20160825/1024553462/firat-bati.html, 25 Temmuz 2017.
- Georgakis, Anastasios, Exclusive Economic Zones in Eastern Mediterranean And The Reasons For Disputes, Business College of Athens, s. 11.
- Grigoriadis, Loannis N., “Energy Discoveries in the Eastern mediterranean: Conflict or Cooperation?”, Middle East Policy, V. 21, I. 3, Fall 2014, s. 126.

- Haaretz, Israel, Turkey Discuss Energy Cooperation, Possible Natural Gas Pipeline, <http://www.haaretz.com/israel-news/business/1.747306>, 15 Ağustos 2017.
- Haaretz, Israel and Turkey Officially Announce Approchement Deal, Ending Diplomatic Crisis, <http://www.haaretz.com/israel-news/1.727369>, 15 Ağustos 2017.
- Hazou, Elias, Plan B for Gas Pipeline, <http://cyprus-mail.com/2015/10/19/plan-b-for-gas-pipeline/>,
- Holodny, Elena, Russia Reportedly Getting Military Bases in an EU State Russia Insider, <http://www.businessinsider.com/russia-military-agreement-in-cyprus-2015-2#ixzz3RDt71vfu>, 28 Temmuz 2017.
- Hürriyet Daily News, Turkish Frigate Watches Greek Cyprus Exploration Activities in Eastern Mediterranean, <http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-frigate-watches-greek-cyprus-exploration-activities-in-eastern-mediterranean.aspx?PageID=238&NID=115470&NewsCatID=341>, 15 Ağustos 2017.
- Hürriyet, “ABD’den YPG’ye Silah Desteği 900 Tır’ı Geçti”, <http://www.hurriyet.com.tr/abdden-ypgye-silah-destegi-900-tiri-gecti-40536539>, 13 Eylül 2017.
- Murat Erdin, “Fırat’ın Batısı Neden Önemli”, Sputniknews, https://tr.sputniknews.com/burasi_turkiye/20160825/1024553462/firat-bati.html, 25 Temmuz 2017.
- Milliyet, Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattına Saldırı, <http://www.milliyet.com.tr/kerkuk-yumurtalik-petrol-boru/ekonomi/detay/2094304/default.htm>, 16 Ağustos 2017.
- Natural Gas World, Explosion Halts Flow of Shah Deniz Gas in Turkey, <https://www.naturalgasworld.com/bte-gas-pipeline-explosion-turkey-25154>, 03 Ağustos 2017.
- The Wall Street Journal, Russia Expands Military Presence in Syria, Satellite Photos Show, <https://www.wsj.com/articles/russia-expands-military-presence-in-syria-satellite-photos-show-1442937150>, 22 Temmuz 2017.
- Özdemir, Volkan, “Rusya Suriye’de Ne Yapmak İstiyor? Enerjipolitik Bir Analiz”, Enerji Piyasaları ve Politikaları Enstitüsü, 2015, <http://www.eppen.org/index.php?sayfa=Yorumlar&link=&makale=202>.
- Pamir, Necdet, “Doğu Akdeniz, Kıbrıs ve Doğal Gaz”, Bütün Dünya, Başkent Üniversitesi Kültür Yayını, Mart 2017, s. 55.
- Reuters, Turkey Starts Repairs on Iraqi Kurdish Oil Pipeline as Violence Flares, <http://www.reuters.com/article/us-turkey-iraq-kurds-oil-idUSKCN0W00EU>, 22 Temmuz 2017.

- Samoylov, Yaroslav, “Rusya’nın PYD/YPG Politikası”, Sahipkiran Stratejik Araştırmalar Merkezi, <http://sahipkiran.org/2017/03/20/rusyanin-pyd-politikasi/>.
- T.C Dış İşleri Bakanlığı, NO:18 - 30 Ocak 2007, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Doğu Akdeniz’deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretlerini hk., http://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-iligilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_.tr.mfa, 11 Ağustos 2017.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, No: 297, 25 Eylül 2017 IKBY Referandumu Hk., http://www.mfa.gov.tr/no_-297_-ikby-referandumu-hk.tr.mfa, 11 Ekim 2017.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, No:181, 9 Haziran 2017, IKBY’de 25 Eylül 2017 Tarihinde Bağımsızlık Konusunda Bir Referandum Düzenlenmesi Yönündeki Karar Hk., http://www.mfa.gov.tr/no_181_-ikby_de-25-eylul-2017-tarihinde-bagimsizlik-konusunda-bir-referandum-duzenlenmesi-yonundeki-karar-hk_.tr.mfa, 16 Ağustos 2017.
- The Telegraph, Attack Halts Flow in Natural Gas Pipeline From Iran to Turkey, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/turkey/11768090/Attack-halts-flow-in-natural-gas-pipeline-from-Iran-to-Turkey.html> , 13 Ağustos 2017.
- The Washington Post, Israel and Turkey Announce Deal to Repair Relations After Six-year Split, https://www.washingtonpost.com/world/israel-turkey-announce-deal-to-repair-relations-after-six-year-split/2016/06/27/aa2399ae-3bd5-11e6-9e16-4cf01a41decb_story.html, 15 Ağustos 2017.
- TRT Haber, TSK:EL Bab Kontrol Altına Alındı, <http://www.trthaber.com/haber/gundem/tsk-el-bab-kontrol-altina-alindi-300761.html>, 13 Temmuz 2017.
- Tsafos, Nikos, “Egypt: A Market for Natural Gas from Cyprus and Israel?” The German Marshall Fund of The United States, 2015, s. 13.
- U.S. Chamber of Commerce, “International Index of Energy Security Risk”, Institute for 21st Century Energy, 2013 Edition, s. 9.
- Varol, Tuğçe, “İsrail-Türkiye Boru hattı 2020’ye Hazır Olacak Mı?”, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 2015, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari-merkezi/2015/01/23/7997/israil-turkiye-boru-hatti-2020ye-hazir-olacak-mi>, 17 Ağustos 2017.